

Hennessy-Milner logika. Lineáris temporális logika és modellellenőrzése

Majzik István

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

Méréstechnika és Információs Rendszerek Tanszék

<http://www.mit.bme.hu/~majzik/>

Tartalomjegyzék

- **Temporális követelmények**
- A Hennessy-Milner logika
 - Modellellenőrzés a tabló módszerrel
- A PLTL lineáris temporális logika
 - Operátorok
 - Modellellenőrzés automata-elméleti alapon
 - A modellellenőrzés komplexitása

Motiváció: Mit szeretnénk elérni?

- Alacsony szintű formalizmusok (KS, LTS, KTS, TA)
- Magasabb szintű formalizmusok

Temporális logikák:
HML, PLTL, CTL, CTL*

Rendszer modellje

Követelmény megadása

Automatikus
modell ellenőrző

OK

Ellenpélda

i

n

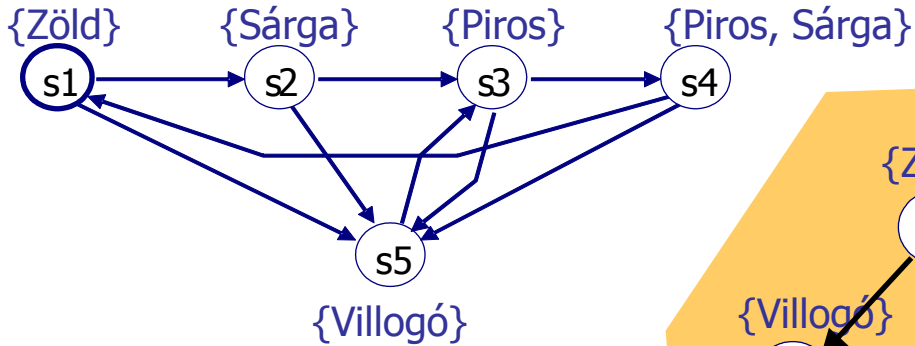
Tipikus követelmények

- **Biztonsági követelmények:**
 - Veszélyes, nemkívánatos helyzetek elkerülését fogalmazzák meg
 - Pl. holtpon, jogosulatlan hozzáférés, veszélyes állapot elkerülése
 - Invariáns jellegű tulajdonság, univerzális kvantor az elérhető állapotokon („mindig ...”)
 - Ha egy állapotsorozat nem teljesíti, akkor nem is egészíthető ki úgy, hogy teljesítse
- **Élőségi követelmények:**
 - Kívánatos helyzetek elérését írják elő
 - Pl. eredmény, válasz, kiszolgálás bekövetkezik
 - Egzisztenciális kvantor az állapotokon („létezik ...”)
 - Ha egy állapotsorozat nem teljesíti, akkor elvileg kiegészíthető úgy, hogy teljesítse

Követelmények leíró nyelve

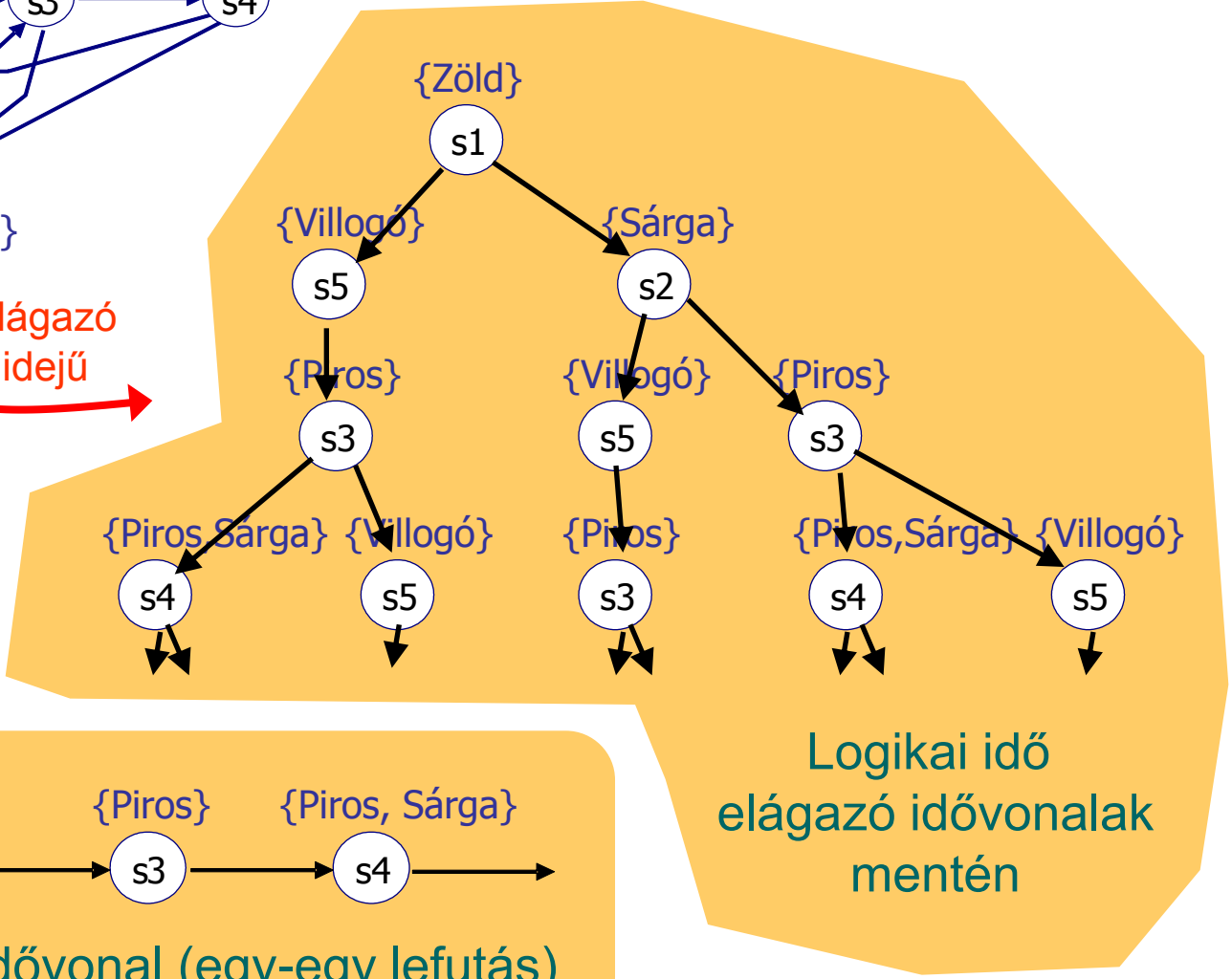
- **Elérhetőség:** Több állapot bekövetkezési sorrendjére vonatkozó követelmények
 - **Megfeleltethető a logikai időnek:**
 - Jelen időpillanat: Aktuális állapot
 - Következő időpillanat(ok): Rákövetkező állapot(ok)
 - **Temporális operátorok** (logikai időbeli, sorrendi operátorok) használhatók a követelmények kifejezésére
- **Temporális logikák:**
 - Formális rendszer arra, hogy kijelentések igazságának logikai időbeli változását vizsgálhassuk
 - Temporális operátorok: „mindig”, „valamikor”, „mielőtt”, „addig, amíg”, „azelőtt, hogy”, ...

Lineáris és elágazó idejű temporális logikák

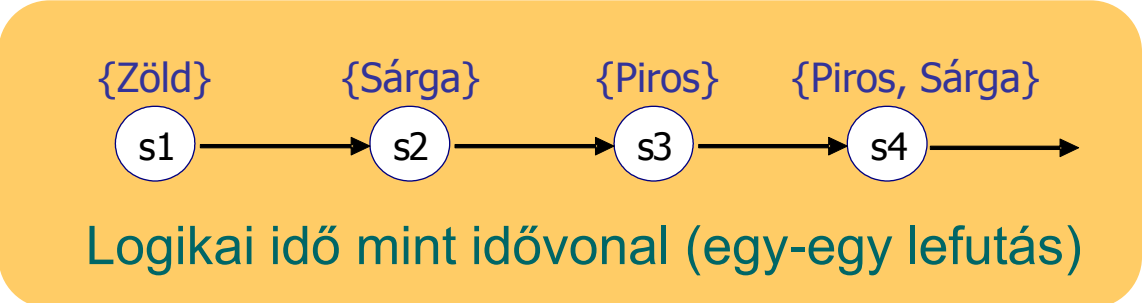

elágazó idejű

lineáris idejű

Logikai idő
elágazó idővonalak
mentén

Logikai idő mint idővonal (egy-egy lefutás)

Modellellenőrzés

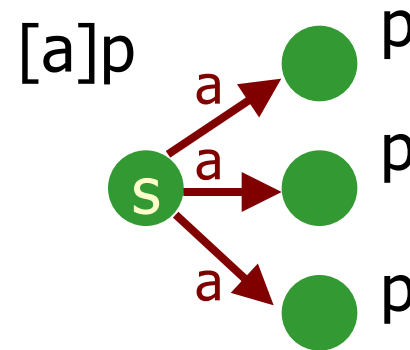
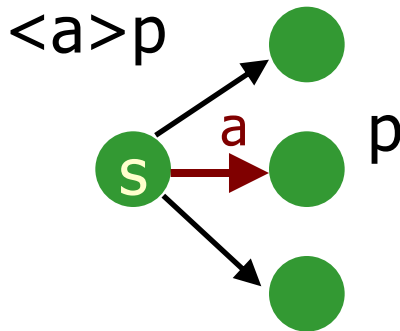
- Annak vizsgálata, hogy egy p temporális logikai kifejezés igaz-e az M modellen
- Fajtái:
 - Lokális: M adott kezdőállapotára
 - Globális: Minden kezdőállapot keresése, ami esetén p igaz lesz
- Technikák:
 - Szemantikán alapuló: Az operátorok szemantikája alapján „keresés” az állapot térben
 - Automata-elméleti: Visszavezetés az automata-elmélet eredményeire
 - Tabló módszer: Bizonyításkereséssel (a kifejezés felbontásával) kideríteni, hol lehet igaz a kifejezés

Tartalomjegyzék

- Temporális követelmények
- **A Hennessy-Milner logika**
 - Modellellenőrzés a tabló módszerrel
- A PLTL lineáris temporális logika
 - Operátorok
 - Modellellenőrzés automata-elméleti alapon
 - A modellellenőrzés komplexitása

A Hennessy-Milner logika

- LTS-en értelmezett egyszerű logika
- **Véges akciószekvenciák** (mint követelmények) megadására alkalmas (pl. teszt lefutása)
- Szintaxis:
 $HML ::= true \mid false \mid p \wedge q \mid p \vee q \mid [a]p \mid \langle a \rangle p$
- A temporális operátorok intuitív jelentése:

Hennessey-Milner logika szemantikája

$T=(S, \text{Act}, \rightarrow)$ LTS-en értelmezett

Jelölés: $T, s \models p$ jelentése: T LTS s állapota esetén igaz p

- **H1:** $T, s \models \text{true}$, $T, s \not\models \text{false}$
- **H2:** $T, s \models p \wedge q$ a.cs.a. $T, s \models p$ és $T, s \models q$
 $T, s \models p \vee q$ a.cs.a. $T, s \models p$ vagy $T, s \models q$
- **H3:** $T, s \models [a]p$ a.cs.a. $\forall s'$ ahol $s \xrightarrow{a} s'$: $s' \models p$
- **H4:** $T, s \models \langle a \rangle p$ a.cs.a. $\exists s'$: $s \xrightarrow{a} s'$ és $s' \models p$

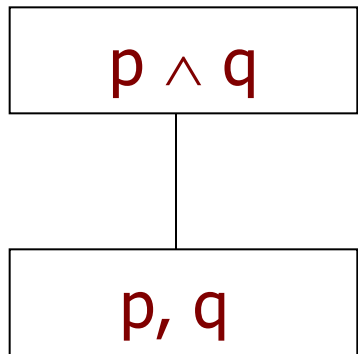
HML példák:

- $\langle a \rangle \text{true}$: igaz, ha létezik a -val címkézett kimenő átmenet
- $[a] \text{false}$: igaz, ha nincs a -val címkézett kimenő átmenet
- $\langle a \rangle \langle b \rangle \langle c \rangle \text{true}$: igaz, ha létezik az a, b, c szekvencia

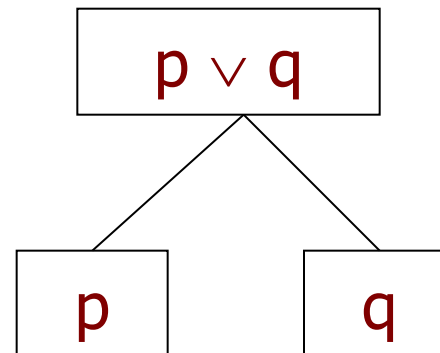
HML alapú modellellenőrzés: Tabló módszerrel

A tábló módszer bevezetése (Boole logika)

- A matematikai logika egy módszere
 - Arra a kérdésre válaszol, igazgá tehető-e egy adott kifejezés
- Tábló: Egy logikai kifejezés felbontása fa struktúrában
 - Csomópontok: (Rész-)kifejezések, amiket igazgá kell tenni
 - Élek: Rész-kifejezések viszonya (tábló konstrukciós szabály)
- A konstrukció előtt a kifejezést **negált normál formára** kell hozni (Id. de Morgan): Negálás csak változók előtt lehet
- Tábló konstrukciós szabályok Boole logika esetén:

$$\frac{p \wedge q}{p, q}$$

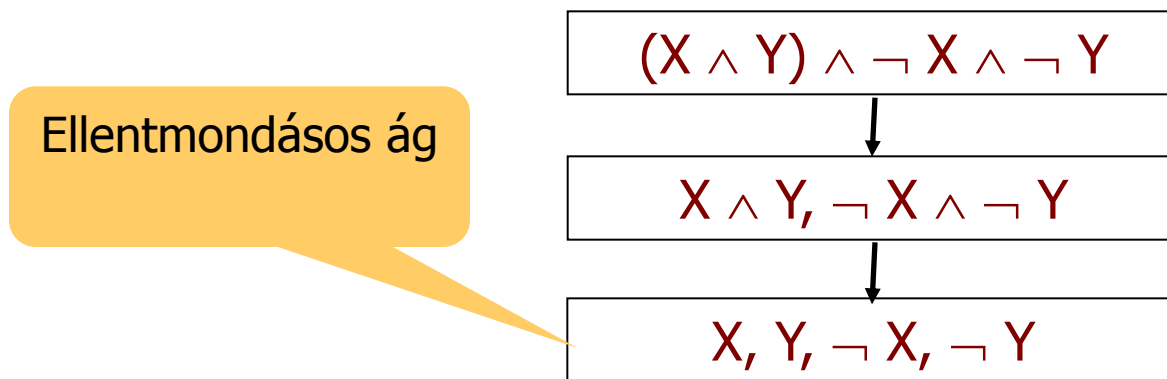
$$\frac{p \vee q}{p | q}$$

A tábló kiértékelése

- Egy ág (felbontás) terminálása: Csak (ponált vagy negált) változók maradhatnak a csomópontban
 - Ezek igaz vagy hamis értéket kaphatnak
- Egy ág terminálása után:
 - „Ellentmondásos” ág: Ugyanazon változó ponált és negált formában is előfordul, így nem lehet érvényes behelyettesítés
 - Pl. $p, \neg p, q$ esetén ellentmondás
 - „Sikeres” ág: Nincs ellentmondás, a kezdeti kifejezés az ág végén található behelyettesítéssel igazzá tehető
 - Pl: $p, \neg q$ esetén: p igaz, q hamis a behelyettesítés
- A fa nem ellentmondásos ágai jelölik ki, hol igaz a kifejezés
 - Modellellenőrzésben: Az a kérdés, igaz-e a kifejezés
 - Ezért a negált kifejezést bontják fel
 - Ha minden ág ellentmondásos, akkor az eredeti kifejezés igaz!
 - Sikeres ág ellenpéldát ad

Egy példa (Boole logika)

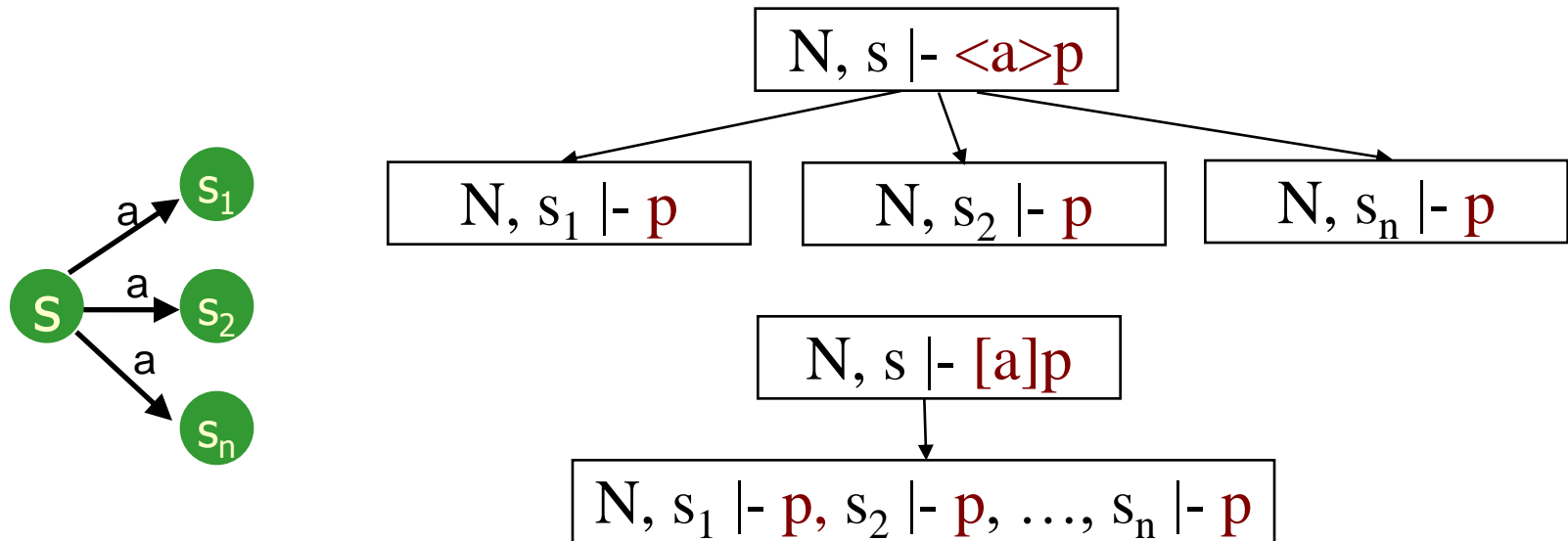
- Vizsgálandó kifejezés: $\neg ((X \wedge Y) \rightarrow (X \vee Y))$
- Az implikáció kifejtése: $\neg (\neg(X \wedge Y) \vee (X \vee Y))$
- Negált normál forma:
 $(X \wedge Y) \wedge \neg(X \vee Y)$
 $(X \wedge Y) \wedge (\neg X \wedge \neg Y)$
- Tabló konstruálás:

- Itt minden ág ellentmondásos
 - A kiindulásként használt kifejezés nem lehet igaz

Modellellenőrzés HML esetén

- Felbontási szabályok HML temporális operátorok esetén:

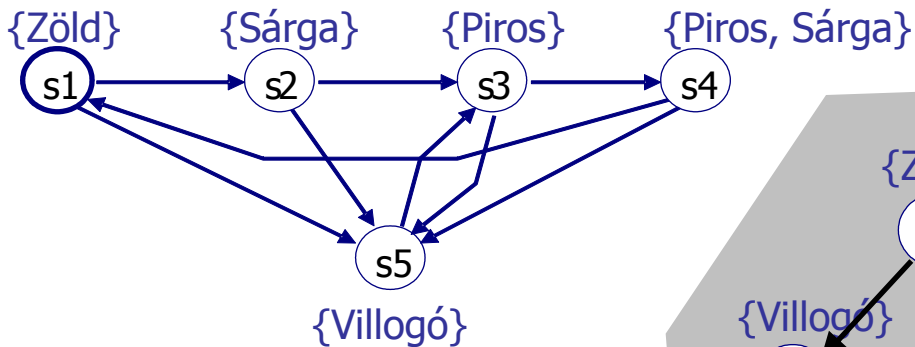
ahol $\{s_1, s_2, \dots, s_n\} = \{s' \mid s \xrightarrow{a} s'\}$

- A modell állapottere alapján történik a felbontás!
- Sikeres ág: $s \Vdash \text{true}$ vagy $s \Vdash [a]p$, ahol nincs a átmenet
- Igaz a kifejezés a modellen: Van sikeres ág

Tartalomjegyzék

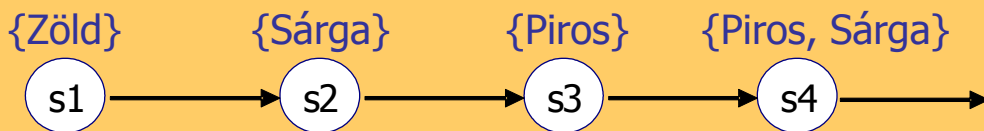
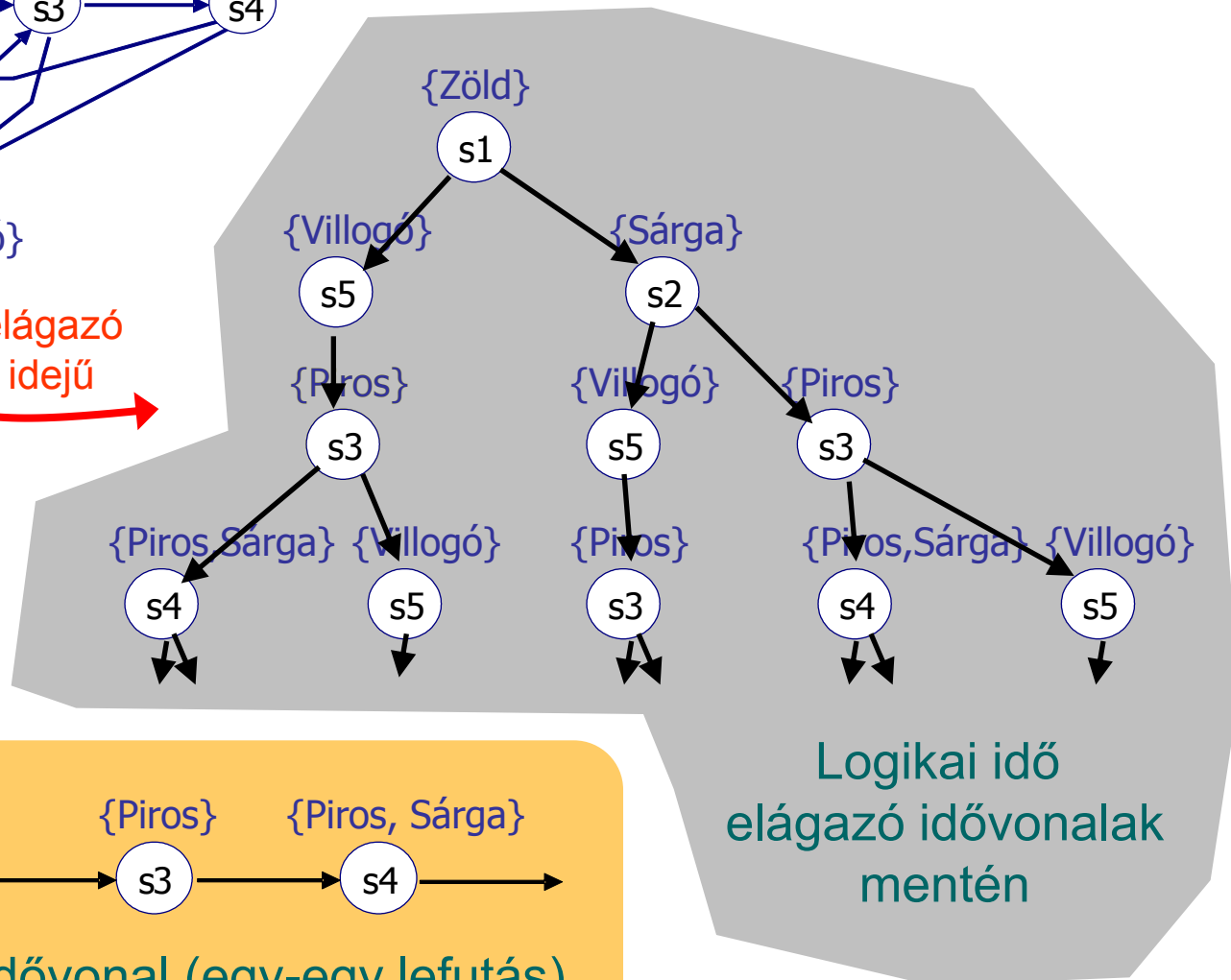
- Temporális követelmények
- A Hennessy-Milner logika
 - Modellellenőrzés a tabló módszerrel
- **A PLTL lineáris temporális logika**
 - Operátorok
 - Modellellenőrzés automata-elméleti alapon
 - A modellellenőrzés komplexitása

Lineáris és elágazó idejű temporális logikák

lineáris
idejű

elágazó
idejű

Logikai idő mint idővonal (egy-egy lefutás)

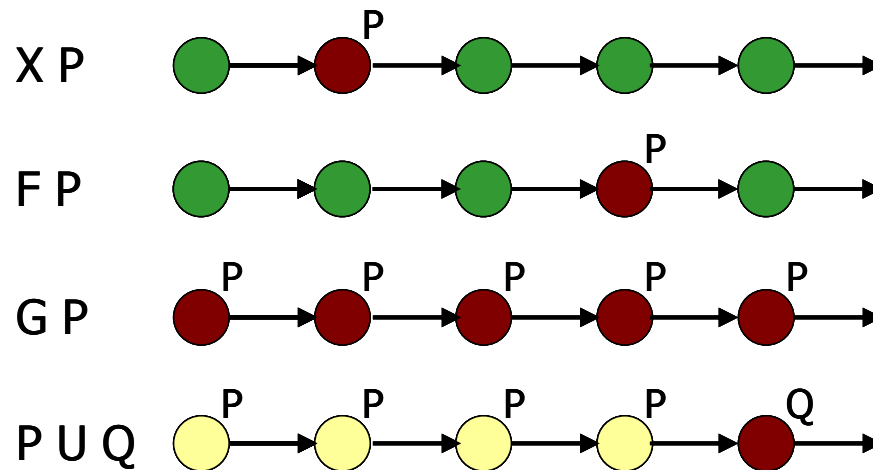
PLTL: Egy lineáris idejű temporális logika

PLTL (Propositional Linear Time Temporal Logic)

p, q, r, \dots kifejezések konstruálása:

- Atomi kijelentések (AP elemei): P, Q, \dots
- Boole logikai operátorok: $\wedge, \vee, \neg, \Rightarrow$
 \wedge : ÉS, \vee : VAGY, \neg : Negálás, \Rightarrow : Implikáció
- Temporális operátorok: F, G, X, U

informálisan:

PLTL formális szintaxis

Az érvényes PLTL kifejezések halmaza a következő szabályokkal képezhető:

- **L1:** Minden P atomi kijelentés egy kifejezés.
- **L2:** Ha p és q egy-egy kifejezés, akkor $p \wedge q$ illetve $\neg p$ is
- **L3:** Ha p és q egy-egy kifejezés, akkor $p \cup q$ illetve $X p$ is

BNF: $PLTL ::= P \mid \neg p \mid p \wedge p \mid X p \mid p \cup p$

Operátorok precedenciája növekvő sorrendben:

$\equiv, \Rightarrow, \vee, \wedge, \neg, (X, U)$

„Kifejezhető” temporális operátorok:

$F p$ jelentése $true \cup p$	$p \text{ WB } q$ jelentése $\neg((\neg p) \cup q)$
$G p$ jelentése $\neg F(\neg p)$	$p \text{ B } q$ jelentése $\neg((\neg p) \cup q) \wedge F q$

PLTL szemantika

Jelölések:

- $M=(S, R, L)$ Kripke-struktúra
- $\pi=(s_0, s_1, s_2, \dots)$ az M egy útvonala, ahol s_0 a kezdőállapot és $\forall i \geq 0: (s_i, s_{i+1}) \in R$
- $\pi^i=(s_i, s_{i+1}, s_{i+2}, \dots)$ a π útvonal szuffixe i -től.
- $M, \pi \models p$ jelentése: az M modellben a π útvonalon igaz p .

Formális szemantika a szintaxis alapján képzett kifejezésekhez:

- **L1:** $M, \pi \models P$ a.cs.a. $P \in L(s_0)$
- **L2:** $M, \pi \models p \wedge q$ a.cs.a. $M, \pi \models p$ és $M, \pi \models q$
 $M, \pi \models \neg q$ a.cs.a. $M, \pi \models q$ nem igaz.
- **L3:** $M, \pi \models (p \cup q)$ a.cs.a.
 $\exists j \geq 0 : (\pi^j \models q$ valamint $\forall 0 \leq k < j : \pi^k \models p)$
 $M, \pi \models X p$ a.cs.a. $\pi^1 \models p$

Egy példa

- $M, \pi_2 \models F (\text{Villogó} \Rightarrow \neg \text{Piros})$,
mert van olyan szuffix, hogy $\text{Villogó} \Rightarrow \neg \text{Piros}$ igaz

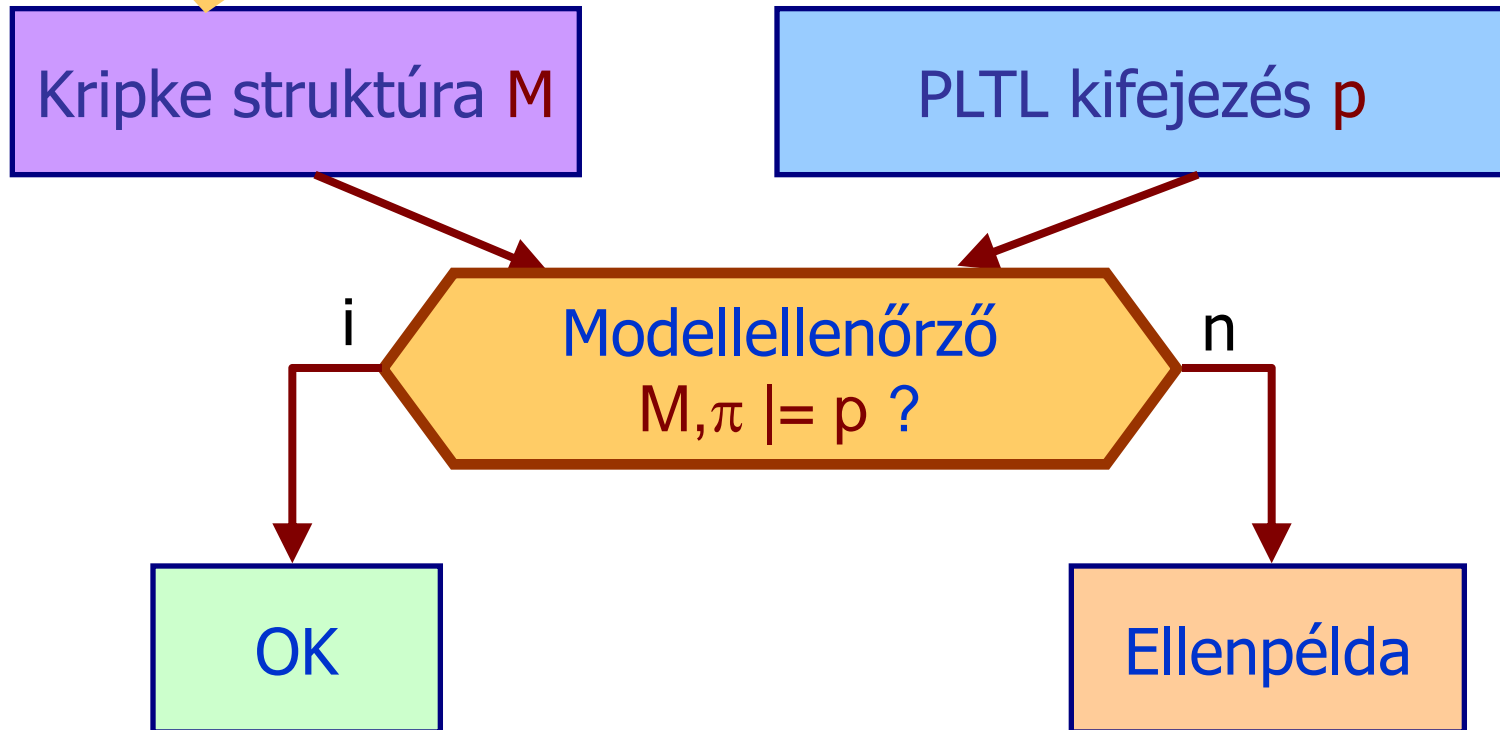

Tartalomjegyzék

- Temporális követelmények
- A Hennessy-Milner logika
 - Modellellenőrzés a tabló módszerrel
- **A PLTL lineáris temporális logika**
 - Operátorok
 - **Modellellenőrzés automata-elméleti alapon**
 - A modellellenőrzés komplexitása

A modellellenőrzés feladata

Ha nincs útvonal megadva, akkor a kezdőállapotból induló minden útra ellenőriz

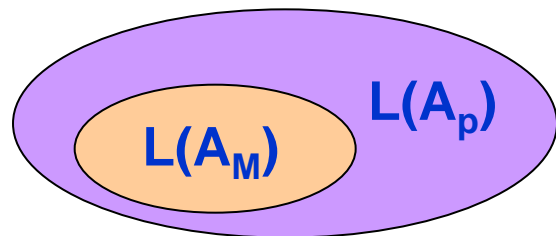

Az automata alapú megközelítés

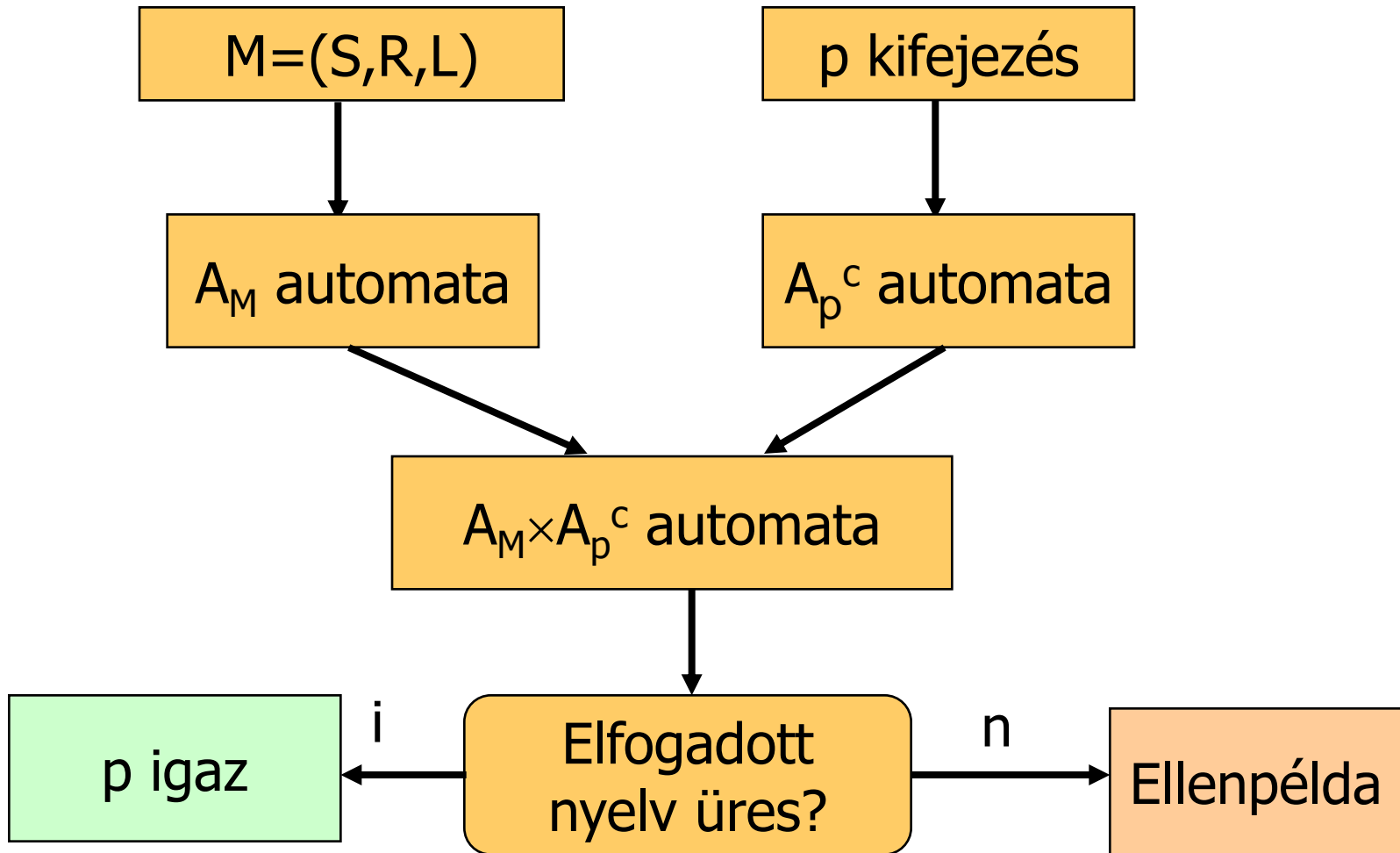
- Betűk a 2^{AP} ábécéből
 - A KS egy s állapotához $L(s)$ betű tartozik
 - Pl. {Piros, Sárga} az ábécé egy betűje a példában
- A $\pi=(s_0, s_1, s_2, \dots s_n)$ útvonal egy szót azonosít:
 $(L(s_0), L(s_1), L(s_2), \dots L(s_n))$
- Két automatát kell konstruálni:
 - $M=(S,R,L)$ alapján egy A_M automata konstruálható, amely azokat és csakis azokat a szavakat fogadja el, amelyek megfelelnek M útjainak.
 - p kifejezés alapján egy A_p automata konstruálható, amely azokat és csakis azokat a szavakat fogadja el, amelyek olyan utakhoz tartoznak, ahol p igaz.

Modellellenőrzés az automatákkal

- Kérdés: $L(A_M) \subseteq L(A_p)$, vagyis a „modell” nyelv része-e a „tulajdonság” nyelvnek?
 - Ha igen, akkor $M, \pi \models p$
- A kérdés átalakítása:
 - Nyelvek metszetének üressége: $L(A_M) \cap L(A_p)^c = 0$, itt $L(A_p)^c$ a komplementer nyelv
 - A „modell automata” és a „komplementer tulajdonság automata” $A_M \times A_p^c$ szinkron szorzatát képezve, az általa elfogadott nyelv üres-e?
 - Ha üres, akkor $M, \pi \models p$ teljesül.
 - Az elfogadott nyelv üres, ha nincs elérhető elfogadó állapot.
 - A_p^c konstruálása: teljesen definiált és determinisztikus esetben az elfogadó és nem elfogadó állapotok felcserélése
- Folyamatosan működő rendszerek:
 - Automaták végtelen hosszúságú szavakon
 - Büchi elfogadási kritérium: gyakorlatilag cikluskeresésre vezet

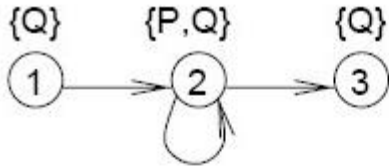

Az automata alapú modellellenőrzés

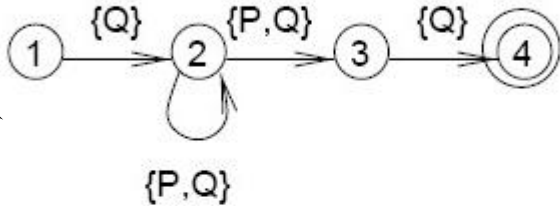

Példa: $F P \wedge G Q$ ellenőrzése

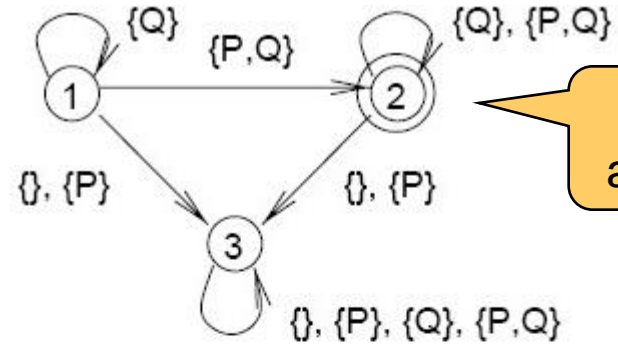
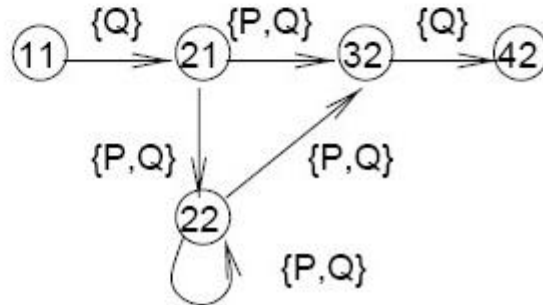
M
modell

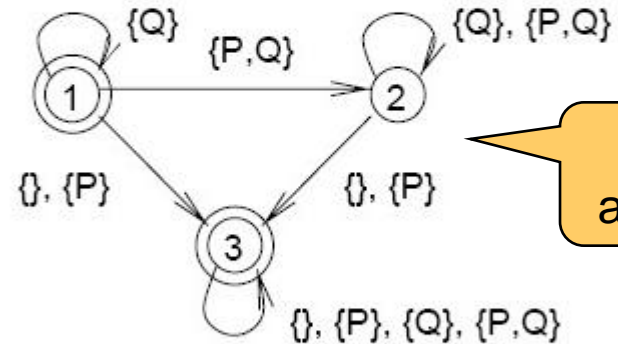
A_M
automata

A_M és A_p^c
automaták
szinkron
szorzata

A_p
automata

A_p^c
automata

Nincs
elfogadó
állapot:
Nincs
ellenpélda

„On-the-fly” modellellenőrzés

- Szinkron szorzat automata konstruálása:
 - Az ellenőrizendő kifejezés által vezérelten történik: ahogyan az A_p automata új állapota előáll, úgy kell A_M állapotait „előkeresni”
 - Nem szükséges hozzá a modell állapottér teljes generálása (pl. egy konkurens, magasabb szintű modellből való származtatás esetén)
- Modell és tulajdonság automata szimultán előállítás

A_M konstruálása M alapján

- Címkék áthelyezése a kimenő élekre
- Elfogadó állapot konstruálása és behúzása a végállapotoktól (ahonnan nincs kimenő él)
- Az automata:

$$A_M = (2^{AP}, S \cup \{s_f\}, \{s_0\}, \rho, \{s_f\})$$

ahol az állapotátmeneti reláció:

$$\rho = \{ (s, L(s), t) \mid (s, t) \in R \} \cup \\ \{ (s, L(s), s_f) \mid \text{nincs } t, \text{ hogy } (s, t) \in R \}$$

A_p konstruálása (1)

- A_p automata: csak olyan utak, ahol p igaz
- Ötlet: A **tabló módszerrel** kifejtetni a kifejezéseket, és ennek során meghatározni A_p állapotait és átmeneteit
 - Meghatározni, milyen címkézés kell legyen egy **adott állapotban** (az aktuális állapotra vonatkozó tabló felbontás alapján)
 - Meghatározni, mi vonatkozik a **következő állapotból** induló szuffixre (temporális operátorok felbontása alapján a rákövetkező állapotokra vonatkozó kifejezések meghatározása)
 - A következő állapotokban folytatni az ottani kifejezések felbontását
- Először: Negált normál formára hozás
 - Boole operátorokra: Id. de Morgan szabályok
 - Temporális operátorokra:
 - $\neg(X p) = X (\neg p)$
 - $\neg(p U q) = (\neg p) R (\neg q)$ ahol R a „release” operátor:
 - $p R q = q \wedge (p \vee X (p R q))$

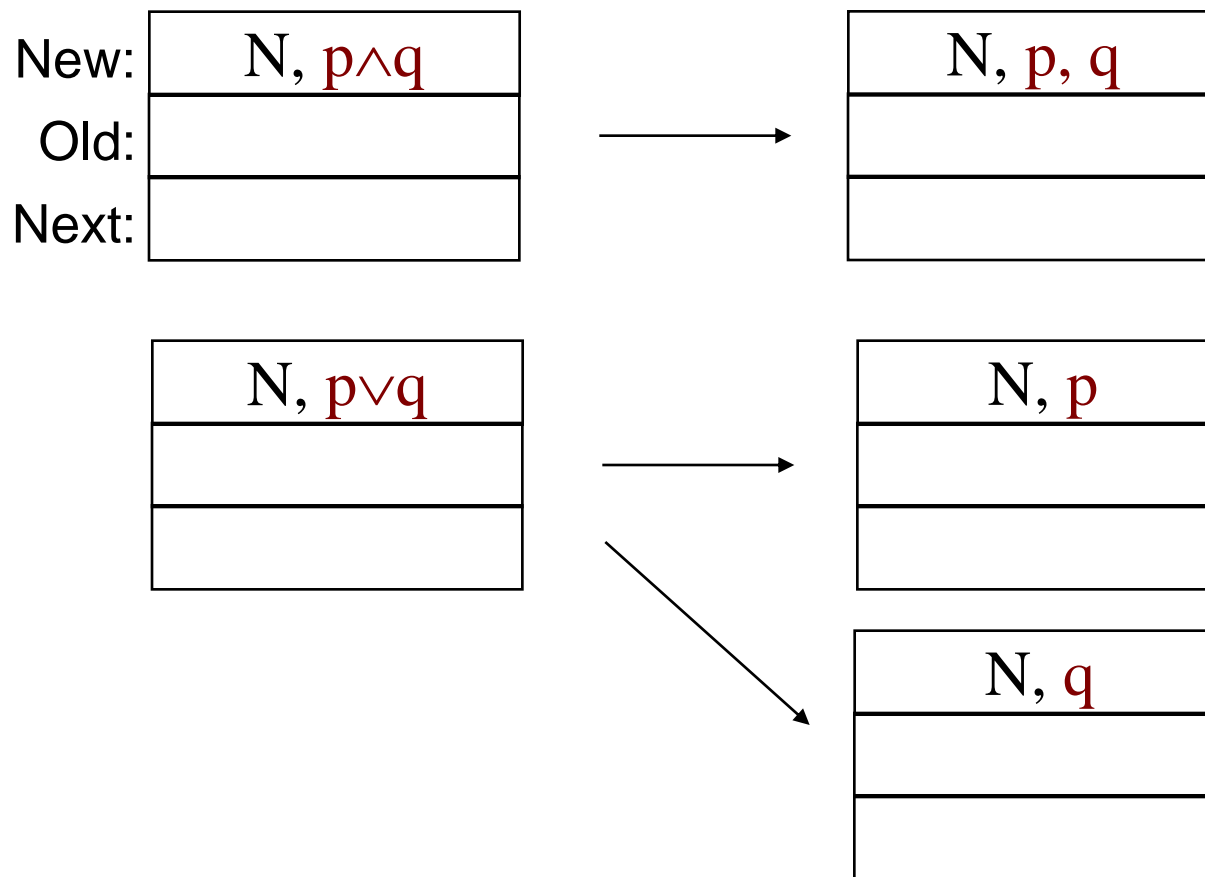
A_p konstruálása (2)

- A táblához használt adatstruktúra (rekord):
 - **New**: aktuális felbontandó kifejezés (kifejezéslista)
 - **Old**: felbontott kifejezés (állapot címkét határozza meg)
 - **Next**: következő állapotra vonatkozó kifejezés (átmeneteket határozza meg)

New:	N, p
Old:	
Next:	

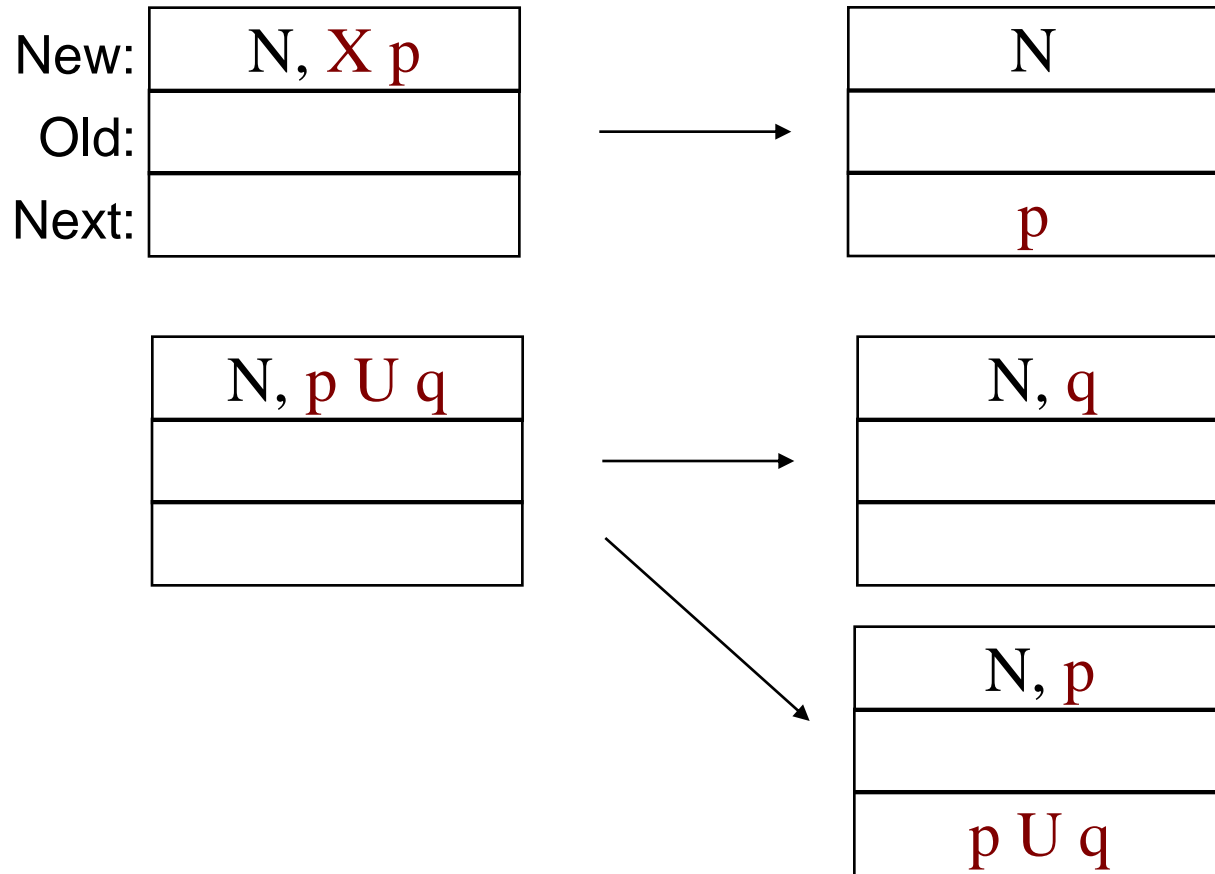
A_p konstruálása (3)

- A felbontási szabályok \wedge és \vee esetén:

A_p konstruálása (4)

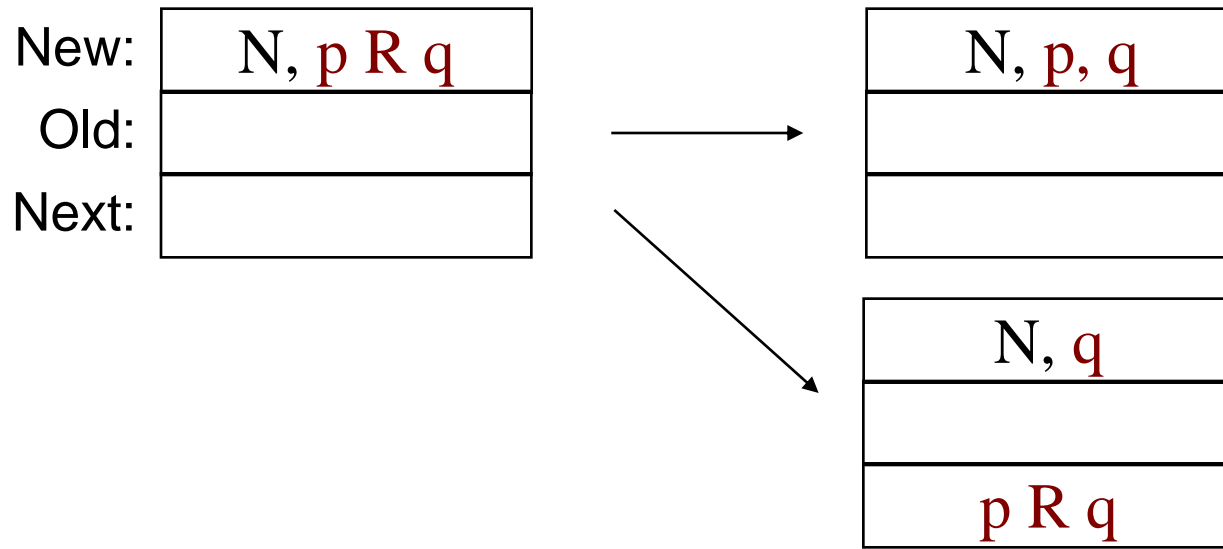
- A felbontási szabályok X és U esetén:

mivel $p U q = q \vee (p \wedge X(p U q))$

A_p konstruálása (5)

- A felbontási szabályok R esetén:

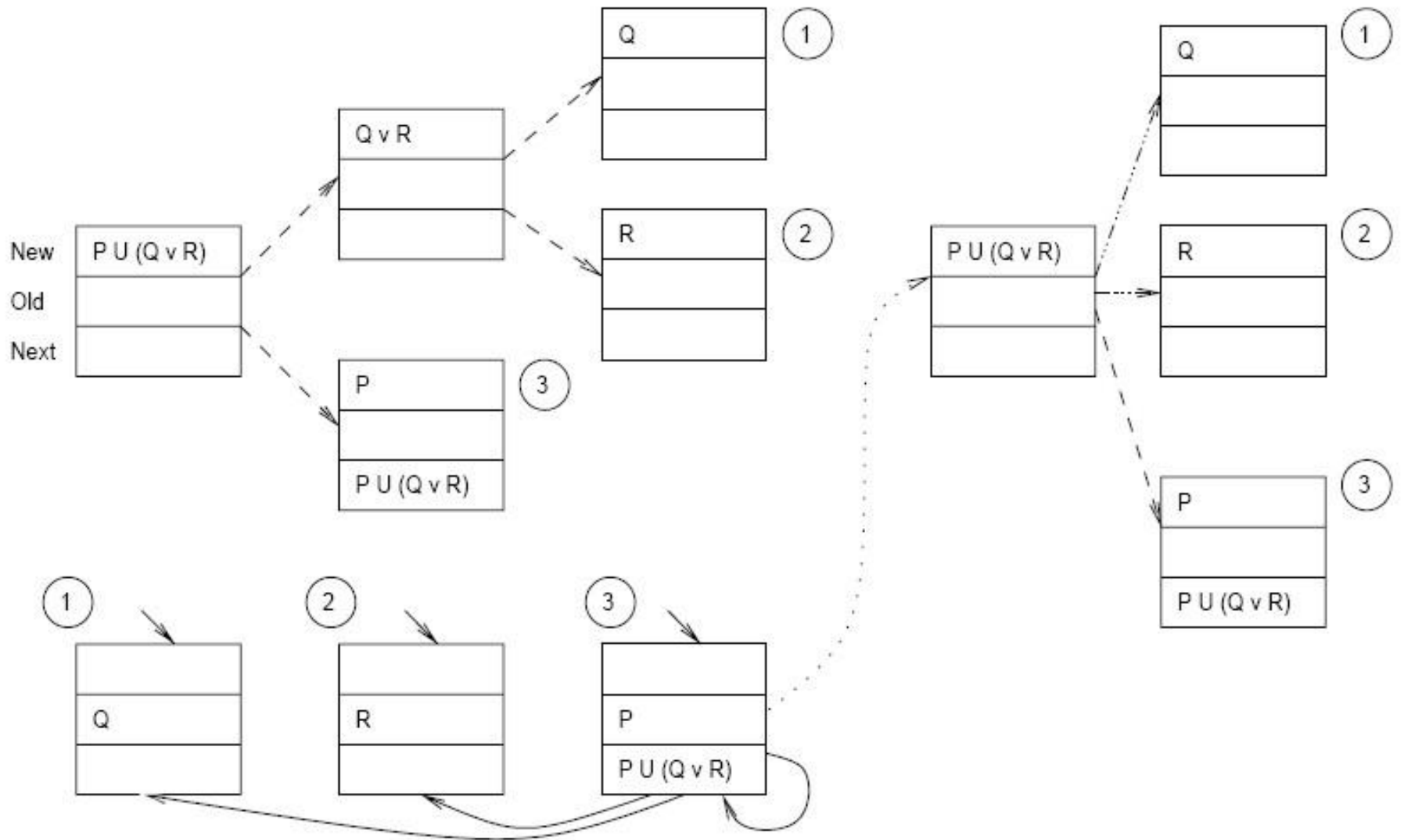

mivel $p R q = q \wedge (p \vee X(p R q))$

A_p konstruálása (6)

- A tábló egy csomópontjából az A_p automata egy állapota lesz, ha:
 - a csomópont New mezőjében csak **atomi kijelentések maradnak** (ezeket átírjuk az Old mezőbe a címkézés meghatározásához), és
 - A_p -nek még nincs olyan felvett állapota, aminek Old mezőjében ugyanilyen kijelentések már vannak (egyébként ugyanazt az állapotot kaptuk)
- A_p egy **s** állapotának létrehozásakor:
 - A Next mezőben lévő **q** kifejezés alapján **új felbontás indítása**, a Next mező New-ba való átírásával (következő állapotra vonatkozott!)
 - A **q**-ból létrejövő **új állapotokhoz** átmenetet kell majd húzni **s**-ből
- Összegezve:
 - A_p állapotok létrejönnek, ha New tovább nem bontható
 - A_p átmenet létrejön, ha a Next mező alapján bontunk fel kifejezést (következő állapotot határozza meg)

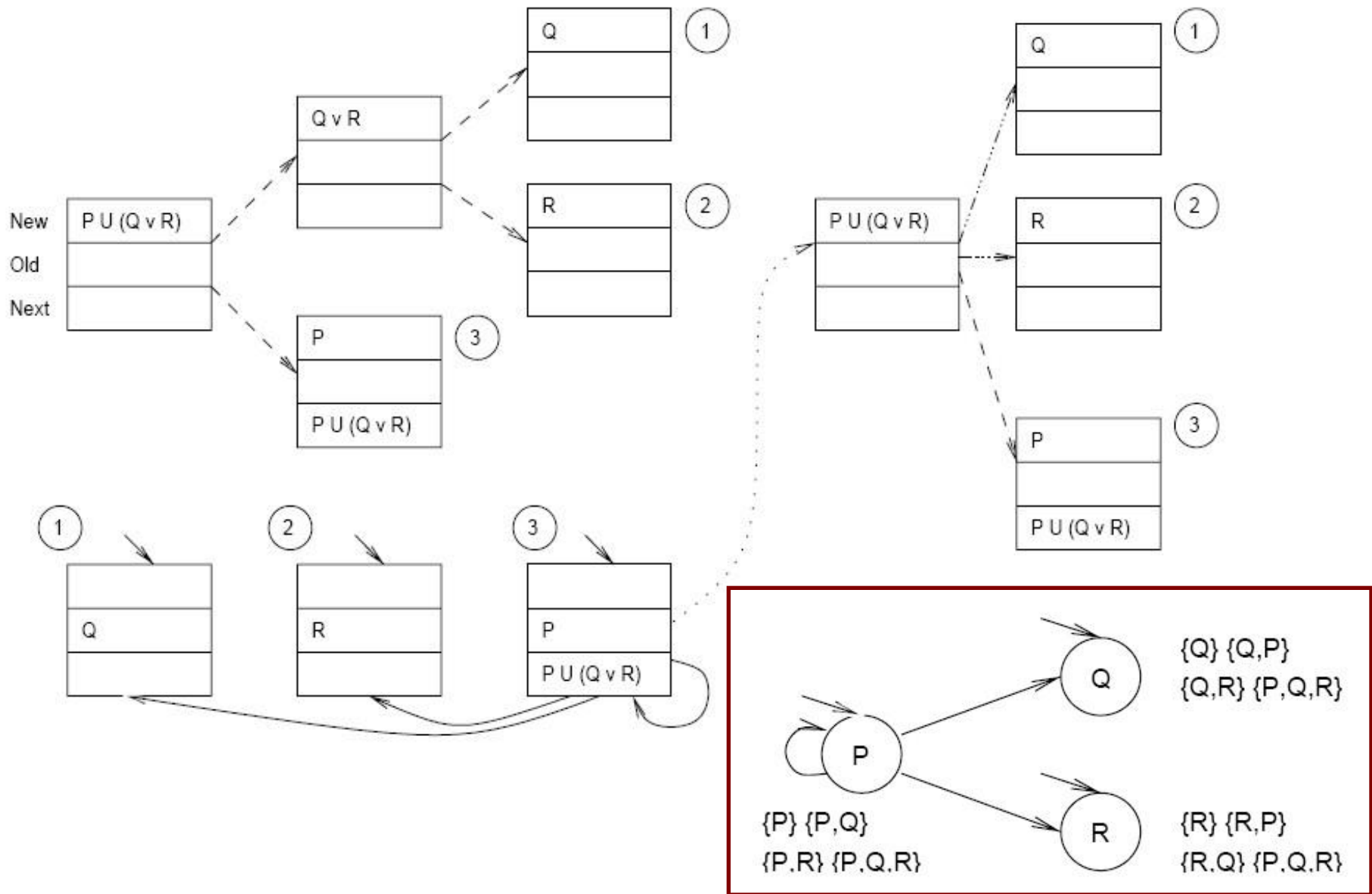
Példa: $P \cup (Q \vee R)$

A_p konstruálása (7)

- További elemek A_p -ben:
 - Kezdőállapot(ok):
 - Az első felbontás alapján
 - Elfogadó állapotok:
 - Ahol a Next mező üres volt (nincs további feltétel)
 - Állapotok címkézése: Az AP olyan részhalmazai, amelyek **kompatibilisek** az Old mezőben lévő kijelentés-halmazzal:
 - minden atomi kijelentés benne, ami az Old-ban is
 - nincs olyan atomi kijelentés benne, aminek negáltja van Old-ban
- mivel minden **megengedett** viselkedést le kell írni!

Példa: $P \cup (Q \vee R)$

Tartalomjegyzék

- Temporális követelmények
- A Hennessy-Milner logika
 - Modellellenőrzés a tabló módszerrel
- **A PLTL lineáris temporális logika**
 - Operátorok
 - Modellellenőrzés automata-elméleti alapon
 - **A modellellenőrzés komplexitása**

A PLTL modellellenőrzés komplexitása

- $M=(S,R,L)$ struktúrán a p kifejezés modell-ellenőrzésének worst case időkomplexitása:
 $O(|S|^2 \times 2^{|p|})$
 - Itt $|S|$ az állapotok száma, $|p|$ az operátorok száma
 - $|S|^2$ a modell automata átmeneteinek száma (max. négyzetes, átlagos esetben csak lineáris)
 - $2^{|p|}$ a tulajdonság automata átmeneteinek száma: a tábló során ennyi a rész-kifejezések (mint lehetséges felbontandó kifejezések) maximális száma
 - Az exponenciális komplexitás riasztó, de
 - általában a PLTL kifejezés rövid,
 - a komplexitás S mérete miatt lesz nagy
 - $O(|S|^2 \times 2^{|p|})$ a szinkron szorzat automata állapotterének méretéből adódik (elfogadó állapot keresése)

A SPIN modellellenőrző

The screenshot shows the SPIN model checker interface. At the top, the title bar reads "Linear Time Temporal Logic Formulae". Below it, the "Formula:" field contains the expression $\langle \rangle [] \text{oneLeader}$. To the right of this field is a "Load..." button. Below the formula field is the "Operators:" section, which includes buttons for $[]$, $\langle \rangle$, U , \rightarrow , and , or , and no . Below the operators is the "Property hold:" section, with two radio buttons: "All Executions (desired behavior)" (which is selected) and "No Executions (error behavior)". Below this is a "Notes" section. At the bottom, the "Symbols:" section contains the following code:

```
#define elected (nr_leaders > 0)
#define noLeader (nr_leaders == 0)
#define oneLeader (nr_leaders == 1)
```

PLTL operátorok jelölése:
F megfelelője $\langle \rangle$
G megfelelője $[]$
(X operátor nem található)

Útvonalak kezelése

Címkék a modell állapotváltozói segítségével definiálhatók